

TALCOTT PARSONS SOSYAL BİR TEORİ PROGRAMININ STRATEJİK YÖNETİM AÇISINDAN GELECEĞİ

Dr. Bayram YALÇIN¹

ÖZET

Talcott Parsons'un teorisi, eylem sistemi, kendi hayat gelişiminin neticesinde ortaya çıkmıştır. Buna karşın Parsons teorisinin temel dayanakları gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutabilmektedir. Bir teori için dayanak noktaları, kavram ve davranışların analiz edilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Teorinin ilerletilmesinde karşımıza iki farklı problem ortaya çıkmaktadır. Birincisi temel kararların genelleştirilmesidir. Parsons bunun için AGIL tabela sistemini seçmiştir. Buradaki soru işareti, teori ile alakalı temel bilgilerin kaç tanesi tabelada yer alabilmektedir. Diğer problem ise; yeni ve çok önemli birçok teorik gelişmeleri Parsons'un teorisi ile açıklamak çok zordur. Bu durum genelde kendi değerleri ve evrensel bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmada Parsons'ın eylem ve sistem kavramı ile birlikte AGIL sisteminin işleyişi ve bu teoriye yapılan eleştirilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Talcott Parsons, Teori, İşlevselcilik, Sistem.

TALCOTT PARSONS THE FUTURE OF A SOCIAL THEORY PROGRAM FOR STRATEGIC MANAGEMENT

ABSTRACT

Talcott Parsons' theory, system of action, emerged as a result of his own life development. On the other hand, the basic foundations of Parsons theory can shed light on future research. The basis points for a theory emerge by analyzing concepts and behaviors. Two different problems arise in advancing the theory. The first is the generalization of key decisions. Parsons has chosen the AGIL signage system for this. The question mark here is how many of the basic information related to the theory can be included in the sign. The other problem is; It is very difficult to explain many new and very important theoretical developments with Parsons' theory. This situation generally differs according to their own values and universal perspectives. In this study, Parsons's concept of action and system, the functioning of the AGIL system and the criticisms made to this theory will be included.

Keywords: Talcott Parsons, Theory, Functionalism, System.

---

¹ Kıbrıs Onbeş Kasım Üniversitesi, ybyalcin@hotmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:25/08/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 03/10/2021

GİRİŞ

Parsons, biyolojik mirasın insanın hem doğal dünyaya uymasına hem de onu değiştirmesine nasıl izin verdiğini vurgulayan, çevresel bir bağlamda sosyal evrim teorisi geliştirmiştir. Ancak bu potansiyel sosyolojik açıklama da marjinal elementler olarak çevresel faktörlerden ayrılarak asla geliştirilememiştir. Bu bağlamda Parsons yapıtını tamamlayamadan bırakmıştır. Bu eserden bize kalan devam eden teorik gelişmelerin çalışma süreçleridir. Bu bildirimler süreçlerin uğrama noktalarıdır (Adak, 2010, s. 375).

Talcott Parsons'un geliştirdiği sosyal sistem yaklaşımı 1950'li yıllarda sosyoloji araştırmalarının temel kuramsal çerçevesini oluşturmuştur. Bu yaklaşım üç ana özelliğe dayanmaktadır: işlevselcilik, doğalcılık ve sosyal nedensellik. İşlevselci-lik, toplumun kendisini oluşturan üyelerinden farklı ihtiyaçları olduğunu savunurken, doğalcılık, doğal bilimlerin yöntemlerinin sosyal bilimlerde de kullanılabileceği görüşüne dayanmaktadır. Sosyal nedensellik ise sosyal bilimcilerin bir bireyin davranışının nedenlerini bildiklerini, o bireyin ise nedenler konusunda söyleyecek bir şeyi olmadığını vurgulamaktadır (Yıldırım, 1999, s. 26).

Gözlemciler için Parsons'ın teorisinin içeriğinin tutarlılığı ve sağlamlığı hep bir problem olarak kalmıştır. Bu özellikle Avrupa geleneklerinin nesnel veya bireysel delinmesi anlamına gelmektedir. Bu da birçok defa hem Avrupa'da hem de Amerika'da yüzeysel değerlendirmeler ve sakınabilecek yanlış anlaşılmalara yol açmaktadır.

Teorinin üzerinde tarafsız ve nesnel bir çalışma yapmak her zaman sağlıklı olmamakla beraber aynı zamanda oldukça zordur. Böyle durumlar söz konusu olduğunda teorinin yeteri kadar sağlıklı olabilmesi mümkün olmamaktadır (Luhmann, 1980, s. 5).

Bununla birlikte teoride operasyonel tanımlamalar net olarak görülmektedir ve belirgin genellemeler çok basite indirgenerek anlatılmıştır. Kesinlikle analizin temel bünyesi ve eylem sistemi o kadar belirgindir ki, testlerde verilmesi gereken temel esaslar, açıklanamayan sorunlar veya dikkate alınmamış hususlar açıkça bellidir. Parsons daima bilirkışı gözüyle şu noktalara önem vermiştir: Yapısal bünyeler benimsenmeli ki problemlerin kaynağı ve değişimlerin hangi kısımlarda olduğu belirlensin. Çünkü yapısal ön veriler teorinin kurulmasında ve teori ile ilgili karar verme aşamasında çok önemlidir (Luhmann, 1980, s. 5).

Teorinin gelişebilmesi yalnızca içsel sorunların derinlemesine ele alınmasıyla değil, dayanak ve tecrübelerin de dikkate alınarak çalışmalar yapılmasıyla sağlanabilecektir. Bununla birlikte teorinin temelinde sosyolojinin olması onun anlaşılmasını ve topluma uyarlanmasını kolaylaştırmaktadır (Luhmann, 1980, s. 5).

Eksiklikler teori üzerinde yeni çalışmaları ileri bir aşamaya götürmeyi kesmemeli, yeni arayışlara ve uygulamalara devam edilmelidir. Gelecekte teorinin daha iyi anlaşılabilmesi için daha iyi bakış açıları geliştirmek gerekmektedir. Teorideki önemli söylemler formüller edilmiş olmakla beraber bazı noktalar tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır.

Dolayısıyla tam bir netlik sağlanabilmesi için teorinin hangi kararlara dayandırılacağı, opsiyonların hangi noktalarda olduğu ve hangi noktalardan hangi bakış açılarına ulaşılabileceği gibi soruların yanıtları aranmalıdır. Diğer bir ifadeyle, teori vermek istediği mesajlar açısından şeffaf bir yapıya kavuşturulmalıdır. Ayrıca, teorinin ana fikrinin yargılanması öncesinde teorinin bütün ayrıntıları ele alınmış olmalıdır (Luhmann, 1980, s. 5).

1. EYLEMİN ANALİZİ

Talcott Parsons tutarlı bir sosyolojik, iradeci, analitik, toplumsal eylem teorisi geliştirmek istemiştir. O insan eylemini otomatik, zora dayalı veya salt bencil tepkiler olarak betimleyen davranışçı teorilere karşı çıkmaktadır (Slattery, 2011).

Parsons'ın ilk büyük yapıtı Toplumsal Eylemin Yapısında normatif bir eylem kuramının ana hatlarını empirist geleneklerle bir tartışma biçiminde geliştirmektedir. Empirik gelenekleri iki yönden eleştirmektedir: Birincisi, yararcılığın eylem öznesinin karar verme özgürlüğünü temellendiremeyeceğini göstermek için amaçsal rasyonel eylem kavramını geliştiriyor. İkincisi ise, toplumsal düzenin nasıl olanaklı olduğu sorusunun empirik ön varsayımlarla çözülemeyeceğini göstermek için araçsal düzen kavramı üzerinde yoğunlaşıyor. Parsons'a göre, rasyonalist ve empirist eylem kavramları, eylemin özerkliğini, materyalist ve idealist düzen kavramları da çıkarılara dayanan bir eylem bağlamının meşruluğunu kavrayamazlar. Parsons bu görüşlerin karşısına; a) İradeci eylem kuramı ve b) Normatif bir düzen kavramını çıkartmaktadır.

a) İradeci Eylem Kuramı

Parsons, toplumsal eylemin yapısı hakkındaki incelemesine Weber'den aldığı sloganla başlamaktadır. Anlamli mekanik eylemin son unsurları üzerinde her ciddi düşünseme, öncelikle amaç ve araç kategorilerine bağlıdır. Parsons böylelikle Weber ile birlikte amaçlı etkinliğin tüm eylemlerde içkin olan teleolojik yapısını toplumsal eylem kavramını çözümlmek için kılavuz edinmektedir (Habermas, 2001, s. 644-645).

Parsons'ın eylem kuramı ilk başta tek bir kişi veya toplum olan münferit aktör ile başlamaktadır. Bu aktör, toplumun üyesi olmuş kişi veya topluluktur. Burada esas olan aktörün toplumun parçası olurken tamamen gönüllü olmasıdır. Bunun nedeni aktör hedefe ulaşmak için karşısına çıkacak güçlükleri toplumun kültürel sistemlerinin ortaya koyduğu kurallar içinde çözmesi gerekliliğidir. Eylem kuramında en önemli nokta, toplumun kültürel sistemi içerisinde aktörlerin uygun bir biçimde hareket etmeye güdülenmiş olmalarıdır (Sevim, 2007, s. 40).

Parsons'ın eylem kuramında kullandığı kavramları tanımlarsak, aktör; kültürel olarak yapılanmış, rol etkileşimi ile toplumsal sistemin üyesi olmuş ve toplumun kendisine neler vereceğini, ne yapması ve nasıl karar vermesi gerektiğini bilen kişi ya da topluluklardır. Parsons'a göre aktör, eylem araçları (araçlar, kaynaklar, kolaylıklar) ve şartları (amaca yöneldiğinde ortaya çıkan engelleri) içeren bir durum içinde yer almaktadır (Sevim, 2007, s. 40).

Parsons için eylem kuramı içerisinde önem taşıyan bir dizi kavramsal önermeler bulunmaktadır. Bu model öncelikle aktörün, bilişsel yeteneklere sahip olmadığını tersine amaç koyma ve araç seçme boyutlarında normatif olarak yönlenmiş kararlar alabileceğini ön varsayar. Burada Parsons iradeci bir eylem kuramından söz etmektedir. Eylem normatif standartlar gözetilerek bir hedefe ulaşma süreci olarak tasarlanmıştır (Habermas, 2001, s. 644-645).

Parsons için eylem, onun bir fenomenidir, gerçekliği tartışılmayacak konular bile tartışılabilir bir yapı ve seviyede ise onun için varsayılabilir, tartışılabilmektedir.

Niklas Luhmann'ın bu noktada sorusu ise: Analizler sizin için eylem mi yoksa başka bir bakışla sosyal bir gerçek mi? Eğer eylem ise bu eylem analizleri eldeki veri bünyesine göre ne kadarı eylem sisteminin içine girebilmektedir. Bir eylem analiz sistemi, eylemler sistemin içinde sadece bir element fonksiyonu görürken (görmesine rağmen) kendi eylemlerini (işlerini, verilerini) analiz edebilir mi? Bu aşamada teori yeni açıklamalara muhtaç mıdır? Ya da nesnelere (olgular) kendi sistemi içinde kendi referanslarına göre mi gerekçeler gösteriyor? Ve özellikle teorinin öğretme yeteneği ve geleceği açısından geçen zaman içinde teorinin gösterdiği özelliklere göre ortaya çıkan sorulara nasıl cevap verilecek? Nasıl bir ön karar alınacak soruları cevap bulmalıdır (Luhmann, 1980, s. 6).

Teorinin kurum aşamasında hedefe ulaşma doğrultusunda bu tür sorular haklı olarak bir kenara bırakılmalıdır. Çünkü bu tür sorulara, üzerinde çalışılmış teori önerilerinin eli olarak çok farklı cevaplar verilebilir. Öyle ya da böyle (jedenfalls) teori eylem tanımlamalarının analizi ile başlamaktadır. Bu başlangıç kararlarının ve içeriğin incelenmesinin bir parçası olarak sürükleyici (ileriye götüren) etkiye sahiptir (Luhmann, 1980, s. 6).

Özellikle eylem, ilişki (bağıntı) olarak sunulur, olay olarak sunulmaz. Bu bağlantı (bağıntı) aktör ve durum arasındaki ilişkidir (daha sonra aktör ve nesne olarak). Bu aktör ve nesnenin gerekli zamanlarda birlikte eyleme katıldığı anlamına gelir. Eylem, sadece bireyselliğin (kişiliğin) sonuç (çıktısı) değildir, aynı zamanda eylemi olaylar da belirler. Bundan başka ilişki, zamanla da alakalıdır, bir yandan eylem süreçleri, diğer yandan gelecekteki hedeflere yönlendirme bakımından bağıntı önemlidir. Bu yönü ile eylem “inherently temporal” doğal zamansal akışlıdır denilebilmektedir (Luhmann, 1980, s. 6).

Eğer eylem, bu açıdan kendi zamanında yeniden şekilleniyorsa, eylemin eylemlerin birliği (eylemlerin açıklanması) bakımından yeniden bağlantıya (eyleme göre ilişkilendirmeye) bir bağlantı tanımlamasına ihtiyacı vardır. Teorinin bu kısmı çok önemlidir, Parsons Seçme (ayıklama)-Selektionbegriff terimini ortaya atar. Bağlantı “seçici faktör” üzerinden belirlenir, bu faktör bilinen, mekanik olarak çekicilik ve reaksiyonun kombine belirlediği (birlikte belirlediği) ortaya çıkan durumdur. Parsons bunu “normatif (ideal olarak belirlenmiş) oryantasyon (yön belirleme)” olarak adlandırmaktadır (Luhmann, 1980, s. 6).

b) Normatif Düzen kavramı

Parsons toplum analizinde normatif düzene aşırı derecede önem veren bir sosyologtur. Bir sistem olarak toplumun özü, kendi içinde insanların yaşamının kolektif düzenleyicisi olarak biçimlenmiş normatif bir düzendir.

Bir düzen olarak bu normatif yapı değerleri ve farklılaşmış ve özelleşmiş ayrıntılı normları ve değerleri içerir. Parsons'un teorisi sosyal yaşamın normatif yönlerini vurgulamaktadır (Sevim, 2007, s. 36).

Parsons toplumsal düzenin nasıl olanaklı olduğu sorusunu Durkheim'in Spencer'la tartışmasının kılavuzluğunda yanıtlamaktadır. Durkheim'in eylemlerin birden fazla aktör tarafından yalnızca özneler arasında kabul edilmiş normlar temelinde yeterince koordine edilebilecekleri görüşüne dayanmaktadır. Parsons bu noktada ahlaksal açıdan kesin bir değerler sistemi tasarımı geliştirmektedir. Bu değerler çizgisi bir yandan toplumsal normlarda cisimleşmiş diğer yanda eyleyen öznelerin güdülerinde kök salmıştır (Habermas, 2001, s. 645).

Parsons'da normal somut birey ahlaksal açıdan disiplin altına alınmış bir kişiliktir. Bu da her şeyden önce normatif unsurları içselleştirdiği öznellediği anlamına gelir. Birey bir anlamda onlarla özdeşleşmiştir (Habermas, 2001, s. 646).

Parsons, Kant'ın insanın kendi kendine koyduğu yasalara itaati olarak özgürlük idesini, sosyolojik bir dönüşüme uğratmaya çalışır. Bunun için aktörün karşılaştığı geçerli normların otoritesi ile aktörün kişiliğinde kök salmış öz denetim arasındaki simetri ilişki değerlerin kurumsallaştırılması ve içselleştirilmesi arasındaki örtüşme önemlidir (Habermas, 2001, s. 646).

Eylem kuramında; bireyin durumu, davranış yapılarının çifter olması ve olayların iki defa birbirinden etkilenmesi demektir. 1) Aktör, hem denek hem de olay konumundadır. 2) Böylece aktör, hem kendisini hem de diğer katılımcıları yönlendirmektedir (etkilemektedir). Denek olarak ise hem kendisini hem de katılımcıları her bir davranışta birincil olarak görmektedir. Burada sorulması gereken eylemler arasında birlik ya da ortak nokta nasıl garanti edilebilir? (Luhmann, 1980, s. 9).

Luhmann'a göre normatif düzen yoktur. Bireylerin sosyal olarak davranabilmelerinin nedeni düzen olmasa bile düzenin var olduğunu saymalarıdır, düzen varmış gibi davranmalarıdır (Şavran, 2011, s. 44).

2. SİSTEMİN EYLEMİ

Eylem kuramından sistem kuramına geçişin işareti Parsons'un kültürel sistem için artık bir özel statü iddia etmemesidir. Bu kendisinin dile getirdiği büyük ama tüm kuruluşu etkileyecek düzeltmesidir. Parsons eylem sistemini kendileri de sınırlarını koruyan sistemler olarak ele alınan ve sistem kuramsal temel kavramlarla çözümlenen canlı sistemin özel durumu olarak kavramaktadır. Sosyo-kültürel gelişme aşamasında eylem ya da anlamlı bir biçimde yönlenmiş davranış, belirginleşmiş vasıfların bir bütünü olarak ortaya çıkmaktadır. Luhmann bu noktayı şöyle yakalamaktadır: "Eylem, çözümsel iç yapısı yüzünden bir sistemdir." (Habermas, 2001, s. 679).

Sistem kavramı Parsonscı kuramda merkezi oluşturur. Sistem, aynı tip aksiyon içinde birleşmiş karşılıklı ilişki birimlerinin kümesidir. Sistem, öğeleri ve dış çevreden istenen görevleri yapmak ve karşılaştığı gerilimlerle uğraşmak için işlemler kümesine ve içyapıya sahiptir. Parsons'da sistemin özellikleri ise şunlardır:

- Sistemlerde birçok alt sistemler vardır ve bu alt sistemin kendi aralarında ve sistemin bütünüyle ilişkileri mevcuttur.
- Sistemlerde parçaların karşılıklı iç bağımlılığı ve düzenliliği önemlidir.
- Sistemler kendi düzenliliğini devam ettirme ve dengelerini koruma eğilimindedir.
- İntegrasyon bir sistemin denge durumu için gerekli temel bir süreçtir.
- Sistemler kendi çevrelerinin sınırlarını korurlar.
- Sistemler statik olabilir.

Parsons'a göre bir sistem olan toplumu oluşturan parçalar vardır. Bu parçalar birbirine bağlı olan alt sistemlerdir. Ona göre toplum asıl olan sistemdir. Bunun nedeni ise toplum kendi kendine yeterli olan bir sistemdir. Toplum uzmanlaşmış sistemlerden ve bunların alt sistemlerinden oluşur ve tüm alt sistemler bazı temel gereksinimleri için diğer sistemlere gerek duyar (Sevim, 2007, s. 36).

Parsons'un çalışmasında sistem düzeyleri (Layder, 2010, s. 20).

Sistem ve Düzey	Deneyimin Tezahürü
1. Fizyolojik Sistem	Beden
2. Kişilik Sistemi	Bireysel Psikoloji
3. Sosyal Sistem	Roller ve Konumlar
4. Kültürel Sistem	Bilgi, edebiyat, sanat ve diğer insani ürünler

Mesela, ekonomik sistem vasıflı işçiler için eğitim sistemine, okullar gelecekteki öğrencileri için ailelere bağımlıdır. Ve bu alt sistemlerin her biri toplumun varlığını sürdürebilmek için yerine getirmesi gereken dört temel ihtiyacın karşılanmasına katkıda bulunur (Slattery, 2011).

Sosyal sistem Parsons'ın çerçevesinin omurgasıdır. Gündelik hayat burada yaşanır, toplumun ağırlık merkezi burasıdır. Parsons bu noktada canlı organizmalar benzetmesi yapar. Besin ve su gibi belirli gerekler karşılanmadığı ve bunları enerjiye dönüştürecek bazı mekanizmalar olmadığı takdirde organizmanın hayatını sürdürmesi imkansızdır. Bu yüzden sosyal sistemin düzgün işleyebilmesi için karşılanması gereken ihtiyaçlar veya gereklere sahiptir (Layder, 2010, s. 24).

Sosyal Sistem İhtiyacı	Karşılamanın Kesimi
1. Adaptasyon	Ekonomi-Para
2. Hedefe Ulaşma	Siyasal Sistem ve İktidar
3. Bütünlük	Sosyal Kontroller-Etki
4. Kalıp Devamlılığı	Sosyalleşme-Bağlılık

Parsons toplumsal bir savaşın çıkmasını ve dağılmasını engelleyen şeyin düzen yani sistemin işleyişi olduğunu düşünür. Ona göre her sistemin işleyebilmesi için karşılanması gereken belirli işlevsel zorunluluklar vardır.

Bu noktada sistemin eylemi nasıl oluşur? Kendisini nasıl doğrular? En yakın cevap ise şudur: Bir eylem sistemi, birden fazla eylem ile ilişkilendirildiğinde gerçekleşir. Buna göre bireysel eylem mümkün değildir, sadece diğerleri ile birlikte var olabilir, dolayısıyla sistem biçiminde sınırlıdır. Parsons, analitik sistemin ve alt sistemin karakteristik özelliğinin sadece belirli bir eylemin yönlerini kapsadığını netleştirmiştir (Luhmann, 1980, s. 9).

Parsons'a göre, bu şema (AGIL) eylem teorisinin fonksiyon sistemini farklılaştırdığına inanır. Fonksiyonlar ise, AGIL olarak belirlenmiştir. Her bir sistem farkı, şemanın içerisinde tekrarını gerektirir. Bunlar zor ve riskli olup bütün teorisinin karakteristik şekli midir? Bizim sorumuz ise; eylem teorisinin birçok insanın düşündüğü gibi AGIL şemasının daha çok düzenlenmesine bağlı olması mıdır? Buna bir cevap bulabilmek için öncelikle düşünülmesi gereken eylem teorisi için gerekli olan rehberlik probleminin Parsons'un verdiği şekliyle birbirleri ile bağdaştığı mıdır (Luhmann, 1980, s.10)?

Bununla ilgili Parsons'dan ne bir sorgulama ne de bir cevap alınabilmektedir. Bu soruya cevap verebilmek için, Parsons'un bize verdiği eylem teorisi ve sistem teorisinin verdiği form (şekil) ile aynı olmasalar bile, birbirleriyle uyum sağlayabiliyorlar mı? Bize sistem teorisinin, analizine geçişteki stabilitesini problem olarak iletmektedir. Fakat bunu karşıt olarak değil değişiklikleri de içine alarak yapmaktadır.

Buradaki birinci problem, zaman problemidir (eylemin varlığı arasındaki gerginlik). İkinci olarak da sistem ile çevrenin arasındaki problemi dile getirmektedir (Luhmann, 1980, s.10).

AGIL şemasına sadece hayranlık duyan, fakat eksikliklerini kabullenmeyen sadece tümevarımsal yöntem olduğunu kabul etmek zorundadır. Toplum, eğitimde hukukta ekonomide, politikada ve dinde fonksiyon sistemini değişikliğe uğratiyorsa ister istemez düşünce ve gelişim kontrolünü de elinden bırakıyor demektir (Luhmann, 1980, s. 12).

Fakat bu tekrarlanma ne kadar sürdürebilir? Bir yorulma sınırı var mıdır? Kesin olan bu karşı-eğilimin bir tür tetikleyici olduğu bununla birlikte AGIL şemasının senettik gücünü etkilediği hatta tamamen iptal edebileceği açıktır. Burada dikkat çeken, iki ayrılan ve değişken olan AGIL şemasının aksiyomları olan Zaman ve Sistem / Çevre-Fark kastedildiğidir (Luhmann, 1980, s.12).

Bunun haricinde bir soruyu daha sormamız gerekiyor. Gerçekten zamanın akımlar teorisini kapsıyor mu? Paralel olarak Parsons'un gelişimi için genel eylem teorisinin yanı sıra araştırma isteğini sibernetik olarak çoğullandırmaktadır (Luhmann, 1980).

Eğer bütün toplum ilişkilerinde sistem, toplum üzerinde bir rol oynayacaksa ya bunu bütün toplumsal ikiliklere uyarlamak ya da bu konuyu özel olarak değerlendirmek gerekir.

Bütün bu yeni sistem teorisi için verilen çaba belirlenebilir bir birim şeklini alamadı. Görünen şudur ki temel sorunun açıklanamayan mantıksal yönünün kendi referansının teori sentezini bloke ettiği görülmektedir. Burada dikkat çeken. AGIL şemasında olan iki sınır değişkeni zaman ve sistem / çevre ve farklılık diye hitap edildiği görülmektedir. Bu bir tesadüfüdür? Ya da olması gereken ya da zorunlu olan Parsons'un kullandığı bu iki sınır değişkenin yeniden revize edilip, sistemin kendi özü olarak düşünülüp ve teorisinin kendi konusunda eylem teorisini sağlamalı mıdır (Luhmann, 1980, s. 14)?

SONUÇ VE ELEŞTİRİLER

Parsons teorisinde insanı aşırı uyumlu görmesi, konsensüse aşırı vurgu, eşitsizliklerin ve maddî çıkarların gözden kaçması, gücün kullanımındaki eksiklikler göz ardı edilmiştir. Parsons'ın iddiası olan sosyal sistemin bireylerin toplumsal davranışlarını etkileme gücü, günümüzde iletişim ve medya yoluyla, gücü elinde bulunduranların baskıcı aygıtı olarak da kullanılabilir. Sosyal sistemin bireyi etkilemesi mi gerekir ya da olması gereken toplumun belirli eğitim ve kültür seviyesinde olup sistemi kendiliğinden etkileyerek belirli üst bir noktaya mı taşıması mıdır? Bunun kararı ise toplumların yapısına göre değişmektedir.

Parsons'un makronun mikro unsurlar karşısında üstünlüğünü vurgulayan toplum modeli çerçevesindeki diğer bir soru, birey ve toplum bunları göz ardı edip farklı bir aşırı uyum gerçekleştirip, düalizmi reddeden, her şeyi reddedebilen yeni bir yapılanma oluşturabilir mi?

C. Wright Mills, Parsons'un teorisini soyut düzeyde ortaya koymasına soyutlanmış empirisizm demiştir. Diğer yandan Parsons tarafından seçilmiş olan genel ve soyut düşünme bir düzeyinin gözlem yapmada yararlı olmayacağını da ifade etmiştir (Sevim, 2007, s. 42).

Parsons'a gelen diğer bir eleştiri ise Ralph Dahrendorf'tan gelmiştir. Parsons'un teorisi ütopya gibidir. Çünkü değişme dinamiği yoktur. Ona göre Parsons, iki şey yapmıştır, toplumsal dengeyi vurgulamış ve sürekli normlara önem vermiştir (Sevim, 2007, s. 42).

Feministler de Parsons'u eleştirenlerdendir. Feministler Parsons'u geleneksel olmakla ve ailede erkek hegemonyasının devam etmesine destek vermesinden dolayı eleştirmişlerdir. Çünkü Parsons kuramında kadının toplumdaki yerinin sadece çocuklarına kültürel ve ahlaksal değerleri öğretmekle sınırlı olduğundan bahsetmiştir (Sevim, 2007, s. 42).

Habermas, Parsons'un sosyolojiye katkıları konusunda çağdaşlarından hiç kimse onunla kıyaslanabilecek bir toplum kuramı geliştirmemiştir. Talcott Parsons'u görmezlikten gelen bir toplum bilimi çalışması ciddiye alınamaz demektedir.

Luhmann'ın teorisinde toplum bireylerin katılımıyla oluşan doğal bir düzen değildir. Toplumun temel birimleri bireysel aktörler değil iletişimdir. Bireyler iletişimden ayrı düşünüldüğünde toplumsal açıdan anlamsız olduğunu savunan Luhmann toplumun ancak bireyler iletişime geçtiği zaman var olduğunu iddia etmektedir (Şevran, 2011, s. 45).

Luhmann, Parsons'u 2 yönden eleştirmiştir. İlk eleştirisi kendi kendine referanslıkla yani özgendengesellikle ilgilidir. Luhmann, toplumun kendine ait amaçları olan kendine referanslı bir yapı olduğunu buna karşılık sisteminde ham madde olarak insan kaynakları ile çalışmak zorunda olduğunu savunur.

Luhmann teorisinde biyoloji kavramından etkilenmiş ve toplumu kendi kendini yenileyen ve organize eden bir sistem olarak ele almıştır. Luhmann sosyal sistemleri kendi kendini üreten ve kendine referans eden bir sistem olduğunu ifade etmiştir. Bu sistemin üç bileşeni vardır. Bunlar kurallar, yapılar ve süreçlerdir. Kurallar, bilginin işlendiği ikili zıtlıklardır. Yapılar, merkezi değerler ve normatif düzenlemelerdir. Süreç ise mevcut etkileşimin kendisidir. Kendi kendini üreten bu sistemde yapı ve süreç değişebilir ancak kural aynı kalmak zorundadır (Şavran, 2011, s. 43).

Luhmann'ın biyolojik benzetmesinde yapı hastalıklı ise ya da yapıyı oluşturanlar hastalıklı ise toplum, birey ve sistem kendini yenileyebilir ama yenilenmenin içerik olarak olması gerekeni nedir ve nasıl bir sistem ile oluşacağıdır?

İkinci olarak, Parsons'un durumsallığı yani koşullara bağlı olarak değişebilirliği kabul etmemesidir. Luhmann'a göre Parsons modern toplumu yeterince analiz edememektedir. Çünkü toplumun başka türlü olabileceğini görememektedir.

Luhmann'ın Parsons'dan ayrıldığı noktalardan biri de kültürdür. Parsons kültürü, sosyal değişimin özerk bir kaynağı olarak görür. Luhmann'da ise kültür, güven ve sevgi gibi olguları da içermektedir. Bu nedenle sistemdeki farklılaşmalar kültürün kendisinin de farklı biçimler almasına neden olur (Şavran, 2011, s. 45).

Sonuç olarak, bu teorinin sadece kompleks olduğu değil, daha çok biliş ve nesnenin ilişkisinde bir sorun olduğu, öz örgütlenmenin düzenini yaparken, gerçeğin kendisi ile gerçekleştirdiğidir.

Durum böyleyse, bir teorinin evrensel iddialarını ve emellerini refleksiyonunun sağlanabilmesi için, kavramsal bir neden sağlamak durumundadır. Bir teori kendi nesnesini kompleks, indirgeme, kendini basitleştirme gerekli çeşitlilikten dolayı kendini son çare olarak gören, kendini bir şekil, kendi kendini kullanma olarak formüle eder.

Bu ters çeviri sistem teorisinin sibermatiginde yeni gelişmelere bağlantı olarak gösterilebilir. Bu kendisine uzak kalan, eylem teorisini bir birliktelik güdü ünitesi haline getirmektedir. Bu, teorinin temel opsiyonlarını açıklar ve tekrardan kendisini bir soruya yönlendirir. Soru ise; seçicilik, tüm karmaşıklığa zorlayan bilişsel ya da metodoloji düzeyinde analitik ve eylem düzeyinde normatif yönelim olarak mı yoksa bir değer olarak mı algılandığında yeterince kavranabilir mi? Bu soruyu kendine bir kez sorduğunda Parsons'un teori programının birlikteliğini ancak insana tekrardan farklı alternatifler düşünmeye iten noktada başladığını ve bütünleştiğini görebiliyoruz.

KAYNAKÇA

- ADAK, N. (2010). Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım. 10, (1), 371-382. Ege Akademik Bakış. 16.05.2012. http://eab.ege.edu.tr/pdf/10_1/C10-S1-M18.pdf.
- HABERMAS, J. (2001). İletişimsel Eylem Kuramı. (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- LAYDER, D. (2010). Sosyal Teoriye Giriş. (2.Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.
- LUHMANN, N. (1980). Zur Zukunft eines Theorieprogramms. Zeitschrift für Soziologie. (9), 5-17. 11.05.2012. <http://www.zfs-online.org/index.php/zfs/article/view/2404>.
- SLATTERRY, M. (2011). Sosyolojide Temel Fikirler. Sentez Yayın ve Dağıtım. 4. Baskı. Bursa.
- SEVİM, H. N. (2007). Talcott Parsons ve İşlevselci Kuram. Sosyoloji Notları. Ankara. 35-43. 30.04.2012. <http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot3.pdf#page=35>.
- ŞAVRAN, T. G. (2011). Modern Sosyoloji Tarihi. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını 1301: Eskişehir.
- YILDIRIM, E. (1999). Anthony Giddens'in Yapılanma Teorisi. Bilgi Dergisi. (1) 25-44. 11.05.2012. <http://www.bilgidergi.com/uploads/1999Yildirim.pdf>.